

4. Гегель Г. Философия права : пер. с нем. / Г. Гегель. – М., 1990. – 524 с.
5. Гонеева В. В. Патриотизм и нравственность / В. В. Гонеева // Соц.-гуманит. знания. – 2002. – № 3. – С. 178–187.
6. Воловик В. И. Философия политического сознания : монография / В. И. Воловик. – Запорожье : Просвіта, 2006. – 204 с.
7. Флоровский Г. О патриотизме праведном и греховном / Г. Флоровский // На путях: Утверждение евразийцев. – Берлин, 1992. – Кн. 2. – С. 267–274.

СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ ИССЛЕДОВАНИЯ ПАТРИОТИЗМА

Кротюк В. А.

Проанализированы существующие научные подходы к исследованию патриотизма. Основной акцент сделан на определении понятия «патриотизм» и его интерпретации в современном научном дискурсе.

Ключевые слова: патриотизм, концепция, Родина, ценности.

MODERN CONCEPTS OF PATRIOTISM

Krotiuk V. A.

This article deals with the analysis of existing scientific approaches to the study of patriotism. The main emphasis is made upon the definition of «patriotism» and its interpretation in modern scientific discourse.

Key words: patriotism, concept, motherland, values.

УДК 130.2:355

*С. С. Семенов, кандидат філософських наук, доцент;
О. В. Громико, кандидат філософських наук, доцент;
В. В. Рютін, кандидат педагогічних наук*

СУБКУЛЬТУРА ВІЙСЬКОВОГО СОЦІУМУ: ДЕЯКІ НАСЛІДКИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ

Проаналізовано соціально-філософські міркування щодо військової субкультури. Розглянуто погляди щодо особливостей військової субкультури на сучасному етапі розвитку соціуму. Наведено сегменти військової культури. Досліджено точку зору авторів щодо армійського життя та зміни, які відбуваються в умовах професіоналізації збройних сил. Вивчено особливості національного характеру та військово-корпоративні цінності офіцера.

Ключові слова: субкультура, армія, ціннісні орієнтації, військові цінності.

Актуальність проблеми. Збройні Сили України з об'єктивних та суб'єктивних причин сьогодні перебувають у складному становищі. Для виходу із нього та з метою створення якісно нової ефективно діючої моделі військової організації в останній здійснюються різносторонні реформи. При цьому дуже важливо, аби із «реформаційної купелі» не було виплеснуто провідні первинні сегменти субкультури, яку в цілому можна вважати своєрідним становим хребтом армійського соціуму.

Енциклопедичні словники тлумачать субкультуру (буквально – підкультуру) як культуру окремої соціальної спільноти (групи, класу, регіону, конфесії та ін.), що чимось відрізняється від традиційної культури суспільства [1]. Ця дефініція виникла в англійській соціології, нею спочатку позначали процеси, що відбуваються у кримінально орієнтованому молодіжному середовищі. Із 60-х років ХХ ст. її зміст дещо змінився. До субкультури, як правило, відносять корпоративну архітектуру, сленг, нормативні погляди, ціннісні орієнтації, символи, ритуали, тобто все те, у чому відбиваються особливе світосприйняття та стиль життя членів певної соціальної організації. Не є винятком у цьому плані і специфічна військова культура.

За допомогою «субкультурної палітри» здійснюється соціальна ідентифікація людей. Деякі науковці ще називають цей феномен організаційною культурою, причому по-різному розуміють його зміст, зокрема, як: 1) автономне культурне утворення у межах домінуючої культури; 2) специфічний спосіб диференціації регіональних та національних культур; 3) спосіб визначення та опису незначних культурних змін, що відбуваються у межах домінуючої культури; 4) особливу форму організації людей; 5) сукупність норм і цінностей, що протистоять традиційній культурі та інтерпретуються нею як чуже, негативне, таке, що порушує її цілісність [1]. Існують й інші визначення субкультури сучасними авторами.

Будь-яка субкультура виконує низку важливих функцій, а саме: 1) змістовну – відтворення змісту і завдань соціальної організації; 2) виховну – сприяння засвоєнню членами організації існуючих способів поведінки та адаптації їх у соціальній структурі; 3) мотиваційну – забезпечення адекватності уявлень членів організації про професійну чи іншу діяльність і відносини в цій спільноті; 4) селекційну – організація контролю, який дозволяє відсівати нелояльних і залишати лояльних членів корпоративної системи; 5) комунікативну – здійснення зв'язків із зовнішнім світом, у тому числі з метою пропаганди іміджу соціальної організації та врахування загальної громадської думки щодо його підвищення; 6) стабілізаційну – забезпечення нормального функціонування організації в екстремальних умовах; 7) захисну (або оптимізаційну) – підтримання на належному рівні постійної конкурентоспроможності соціальної організації [2].

Аналіз останніх джерел і публікацій. Якщо говорити про стан теоретичного осмислення феномена субкультури стосовно військової сфери, то слід зазначити, що в наукових публікаціях його відтворено фрагментарно. Певний доробок у творче висвітлення окремих аспектів військової культури здійснили Н. Макаренко, О. Григор'єв, А. Жаров, А. Солнишкіна та ін.

Найбільш вдалу логіку дослідження феномена військової культури пропонує Н. Макаренко, вважаючи за доцільне розглядати його в руслі трьох підходів: структурно-елементного, функціонального та історичного [4].

Мета статті – віднайти під час структурно-елементного аналізування вітчизняної військової культури провідні первинні сегменти, які істотно суперечать загальноармійським реформами та нерозв'язаним життєвозначущим проблемам у Збройних Силах України і нашому суспільстві в цілому.

Виклад основного матеріалу. З огляду на розмаїття і важливість завдань (функціональних обов'язків), які виконує означений тип або вид субкультури, на його глибоке історичне коріння, а також враховуючи пріоритети та специфічні ознаки армійської служби, у структурі «культурного надбання» військової спільноти можна виділити, на нашу думку, такі основні складники (компоненти): а) корпоративні атрибути, символи, ритуали; б) ціннісні орієнтації військовослужбовців; в) професійну етику та етикет.

При цьому кожний із названих компонентів базується одночасно на «трьох китах»: традиціях, звичаях та законах. Атрибути, символи, ритуали, цінності та етичні норми разом із традиціями, звичаями та законами перебувають у постійній взаємодії, визначають характер і специфіку один одного, забезпечують збереження субкультури в цілому.

Відповідно до поставленого в цьому дослідженні завдання перейдемо до пошуку в складниках військової культури первинних сегментів, на які руйнівні діють окремі нововведення, породжені реформами в Збройних Силах України, та нерозв'язані застарілі проблеми в армійській і загальносуспільній життєдіяльності.

Звернемося до першого компонента. Зазвичай корпоративні атрибути, символи та ритуали характеризують більше зовнішні ознаки військової культури. Між тим вони несуть у собі і значну внутрішню інформацію. Наприклад, будь-яка військова частина починається з контрольно-перепускного пункту. Цей обов'язковий армійський атрибут, крім забезпечення безпосередньо контрольно-перепускного режиму, являє собою певну межу або певний кордон між двома різними світами – військовим та цивільним. У зв'язку з реформуванням Збройних Сил такий кордон однозначно руйнується, оскільки більшість господарських та допоміжних робіт на території військової частини вже виконуються і передбачається виконувати вільнонайманими

працівниками, цивільними виробничими службами. Отже, в армійському середовищі відтепер співіснують декілька різних видів професійної діяльності, декілька не схожих між собою світоглядів, стилів поведінки тощо. Одним словом, такі зміни в організаційній структурі можуть поступово перетворити армію на напіввійськову організацію. Остання при змішаних формах життя-забезпечення не застрахована від неузгодженостей, дисбалансу в управлінських функціях, можливого організаційного хаосу в цілому у збройних формуваннях. Адже одна справа, коли діють договірні відносини, і інша, коли функціонує чітка субординаційна система.

Після відомих заяв наших державних діячів щодо повного переведення військової служби на контрактну основу неодмінно, якщо це станеться, може зникнути і такий важливий армійський атрибут, як солдатська казарма. За великим рахунком це не тільки (і не стільки) будівля, житлове приміщення, це насамперед глибинний шар субкультури.

Саме казарма визначає, «персоніфікує» традиційний устрій «сімейного» солдатського життя; систему формальних і неформальних взаємостосунків; армійський лексикон; певні ритуальні дії; різноманітні форми солдатської народної творчості; вияви естетики (краси) в зовнішній одноманітності, зразковому порядку і чіткій організації військового побуту тощо. Нарешті, у зв'язку з ліквідацією строкової служби зникне саме поняття «військова повинність», тобто священний конституційний обов'язок кожної молодої людини чоловічої статі пройти відповідну школу гарту, вишколу і мужності, всебічно підготувати себе до збройного захисту в разі потреби Вітчизни.

Чого більше – плюсів чи мінусів – одержать армія, держава, суспільство в разі відмови від строкової служби, покаже час. Але поки що ініціатори реформ не враховують низку важливих обставин. Армія, як відомо, крім сфери набуття якостей «справжніх чоловіків», є також місцем початкового соціального і професійного становлення для значної частини юнаків, свідомо вибраним засобом самореалізації та саморозвитку молодої особи. Саме завдяки обов'язковому призову військова служба так чи інакше залучена до життєвих планів та цілей молоді, причому навіть тоді, коли реальне майбутнє когось із цієї когорти пов'язане з позаармійським середовищем. Військова повинність, будучи сьогодні невід'ємною частиною або періодом цілісного чоловічого буття, завтра в результаті її скасування може стати крахом чиїхось сподівань, викликати певне розчарування, роздратування, переживання особистої незатребуваності, соціальної неповноцінності, недосконалої тощо.

Треба, мабуть, рахуватись і з фінансовими можливостями держави, на чому далі ми зупинимось докладніше. Так чи не краще зберегти хоча б частково строкову службу, а там, де необхідно, розширити, посилити контрактну

службову діяльність? Подібну змішану модель сьогодні практикують усі європейські країни (за винятком Великої Британії), на які бажає бути схожою Україна.

Одним із найбільш яскравих культурних маркерів захисника Вітчизни і в цілому Збройних Сил є військова форма одягу. Вона однозначно виступає і як корпоративний атрибут, і корпоративний символ. Форма одягу з розміщеними на ній знаками розрізнення, емблемами, шевронами, нагородами не тільки виокремлює військовослужбовця серед інших категорій громадян, засвідчує його належність до певного чину (рангу), формування чи виду Збройних Сил, а й визначає моральне обличчя, душу, правовий статус цієї особистості. Людина у військовій формі не належить сама собі, вона уособлює окремий відповідальний вид державної служби, є носієм корпоративних цінностей, що зобов'язує її не виходити за межі дозволеного. Як відомо, Статут внутрішньої служби Збройних Сил України нормативно закріплює обов'язок кожного військовослужбовця дотримуватися правил носіння форменого одягу, виконувати, перебуваючи у професійному вбранні, спеціальне військове вітання, виявляти ввічливість під час спілкування з цивільними особами, не порушувати громадський порядок.

Військова форма одягу – це також культурний патерн, який застерігає людину в погонах не займатися комерційною та політичною діяльністю. Деякі науковці і фахівці у зв'язку з цим пропонують порядок із уже існуючими обмеженнями заборонити в законодавчому порядку солдату, прапорщику, офіцеру у військовому одязі брати участь у масових акціях, що проводяться політичними партіями і громадськими організаціями. На наш погляд, без подібного доповнення чинних правових актів можна спокійно обійтися. Зараз взагалі-то рідко зустрінеш військовика у своєму професійному вбранні поза службою – у театрі, на стадіоні, у церкві, інших місцях масового збору громадян. Навіть офіцери не вважають за доречне, соромляться, а то й просто бояться носити форму в цивільному середовищі. Причина при цьому ними висувається одна: аби не привертати до своєї персони підвищеної уваги з боку оточуючих. Як слушно зазначає С. Скурихін, з атрибуту, що формує особу військовослужбовця, форма все більше перетворюється просто на робочий одяг [5]. Таке ставлення господаря до свого мундира свідчить про те, що в суспільстві не все гаразд із правовим та соціальним статусом захисника Вітчизни. А отже, цей сегмент субкультури явно суперечить з нинішнім не завжди результативним підходам до облаштування армійського і суспільного життя, з невіршеними державою питаннями щодо кардинального захисту (в прямому і переносному значеннях цих слів) честі військового мундира.

У низці корпоративних ритуалів не можна не звернути увагу на військову присягу. Ритуал складання присяги – по суті священне дійство, під час якого людині надається своєрідна перепустка до глибоко усвідомленого виконання обов'язків військової служби, здійснення в разі необхідності пожертви свого життя заради суспільних інтересів. Аби зробити відповідальний крок, а саме поклястися на вірність Батьківщині, потрібні принаймні три речі.

По-перше. Майбутній воїн повинен мати хоча б первинні духовні (моральні) підвалини, які дозволяють йому щиросердно дати відповідь на елементарні запитання: для чого він іде в армію, чи готовий він до подолання всіх труднощів військового життя, що для нього означають поняття «Батьківщина», «захист Вітчизни», «патріотизм», «жертвоність» тощо?

По-друге. Нічого не варта клятва, якщо військова діяльність для тих, хто пов'язує з нею свою долю, зводиться до простого відбування повинності, примусової (навіть коли вона оплачувана) служби, а не перетворюється на власну потребу, в духовне звернення. Причому перетворюватися не стільки керуючись наказами командира або вимогами статуту, скільки під контролем власної совісті, розуму «настояному» на тій самій совісті, або іншого внутрішнього регулятора чи взірця (для віруючої особи, наприклад, того ж Бога).

По-третє. Військова присяга тоді має сенс, силу, цілеспрямованість, зобов'язує не на словах, а на ділі боронити рідну землю, коли той, хто присягає на вірність народу, Вітчизні, постійно відчуває на собі всебічну турботу, підтримку, шану з боку держави.

Ритуал складання військової присяги не терпить формалізму. На жаль, якщо бути відвертим, ні на йоту не додало патріотизму військовослужбовцям перескладання в 90-х роках ХХ ст. присяги на вірність незалежній Україні. А ось небажані наслідки породило, причому, як кажуть, на рівному місці. Після цього заходу Збройні Сили втратили значну частину кваліфікованих кадрів офіцерського корпусу, людей високої порядності і честі, які принципово не забажали мати прізвисько «двоприсяжників». Не можна виключати, що у когось із високих керівників після затвердження на державному рівні відповідного рішення про вступ України до НАТО не з'явиться спокуса в третій раз організувати відповідне присягання військовослужбовців.

Про те, що клятва буває тільки одна – перша, вона ж і остання – може свідчити й такий загальновідомий історичний факт: під час громадянської війни значна кількість офіцерів, а якщо конкретно, то більше 60 % командного складу Червоної Армії, раніше служили в царській армії, але ні в кого з них не вимагалось переприсягати новій радянській владі.

Як бачимо, під час аналізування проблем, пов'язаних з корпоративними атрибутами, символами та ритуалами паралельно була задіяна для розгляду й низка питань, що безпосередньо стосуються другого важливого компонента субкультури – ціннісних орієнтацій членів військової організації. Це цілком закономірно, адже, як уже зазначалося, всі компоненти армійського «культурного репертуару» перебувають у взаємодії.

Ціннісні орієнтації – це те, що люди вважають основоположним для свого життя, що формує мету та мотиви їхньої діяльності. Загалом у структурі цінностей армійської служби прийнято виділяти декілька їх груп або напрямків. Останні можуть бути як загальними для всіх категорій військових, так і окремими, особливими, для солдатів-строковиків, для солдатів-контрактників, для офіцерів та ін. Наприклад, система цінностей офіцера умовно розподіляється таким чином: цінності військово-корпоративного характеру, військово-професійні, прагматичного плану, фізичного розвитку, а також романтичні цінності [6].

Військово-корпоративні цінності офіцера пов'язані з його належністю до складу елітарної групи, що виконує особливі суспільні (державні) функції. Своє більш-менш повне відтворення цей напрямок одержав у Кодексі честі офіцера Збройних Сил України, зміст якого розкривається через категорії «Батьківщина», «патріотизм», «мужність», «вірність присязі», «готовність до самопожертви», «бездоганне виконання службових обов'язків», «честь», «порядність», «лицарський дух» тощо.

Досвід виховної роботи, особисті спостереження, накопичені одним із авторів цієї статті під час служби в високомобільних десантних військах України, дають підстави стверджувати, що не тільки в офіцера, а й у кожного рядового воїна-десантника з перших днів перебування в армії зароджуються свої переконання, своєрідні обожнювальні засади, які тримають його на висоті сьогоденних вимог, що висуваються до захисника Вітчизни. Весь устрій, атмосфера армійського життя (навіть напис на шевроні «Ніхто, крім нас!») прищеплюють військовослужбовцю святість, престижність саме його військової професії, відданість дорученій справі, формують культ десантника, віру в те, що тільки представнику аеромобільних військ під силу виконати найвідповідальніші завдання.

У наш складний час, коли в буденному житті відбувається переоцінювання багатьох цінностей, надзвичайно актуальним постає завдання не втратити, не порушити, підтримувати різними засобами на належному рівні високі ідеали, суспільно значущі прагнення. На особливу увагу в цьому відношенні заслуговує армійська еліта – офіцерський корпус.

Офіційний статус, дійсне (реальне) провідне місце і роль командира у війську та його інші статутні прерогативи, як правило, саморегулюють

духовні засади офіцера. Тому важливо на хвилі демократії не допустити розбалансування єдності прав і обов'язків офіцерів, руйнування загально-армійських принципів єдиноначальності, чиношанування тощо. До чого може призвести поспішне непомірковане запровадження тих чи інших демократичних процедур у Збройних Силах, учить історія, в тому числі славнозвісний «Наказ № 1», виданий у російській армії відразу після завершення буржуазно-демократичної революції в лютому 1917 р. Вимога, яка червоною стрічкою проходила через весь цей документ «Нічого не робити без дозволу солдатів», упродовж декількох місяців зруйнувала армію, привнесла в її лави анархію, безвладдя та безлад.

Чимало каменів спотикання для командирів і начальників має запровадження в Україні громадський (цивільний) контроль за армійською життєдіяльністю. Нині на офіцера покладається виконання не властивих для нього обов'язків, коли йому доводиться, що називається, няньчити солдатів. Про це свідчить, наприклад, установлений у військових частинах порядок нічного чергування офіцерів у солдатських казармах, періодичного «тілесного обстеження» ними особового складу на предмет виявлення синців та встановлення причин їхньої появи тощо. Мета подібних акцій – прагнення вищих військових командирів, зважаючи на «недрімлюче око» солдатських матерів, створених ними різноманітних громадських комітетів, а також всюдисущих ЗМІ, застрахувати себе від будь-яких надзвичайних подій у ввірених їм колективах. Ось і працюють офіцери на вимогу старших начальників як «сторожа або няньки». Мимоволі виникає слушне запитання: а чим у такому разі займаються в армії сержанти, старшини та прапорщики? Так можна існуючу систему субординації довести до абсурду, до її саморуйнування. Адже накази, розпорядження, команди, які є своєрідними вербальними символами, коли вони виходять за межі нормативно-правових актів, часто-густо заохочують адміністрування, вседозволеність у війську, ставлять у безправне, принизливе становище підлеглих. У подібних ситуаціях високі почуття та наміри, пов'язані з цінностями, ідеалами військово-корпоративного характеру, відтісняються на задній план, утрачають свій сенс.

Що стосується цінностей військово-професійного напрямку, то вони для офіцерської категорії в основному задіяні на прагненнях підвищення професійної майстерності, успішного просування по службі. Істотного значення набуває і прагматичний погляд офіцера на військову діяльність як на «джерело» існування родини, одержання пільг і переваг, зокрема гідної зарплати, а потім «ранньої» пенсії, забезпеченості власним житлом тощо. Завжди були пріоритетними цінностями для військової людини, а тим паче для офіцера, систематичний фізичний розвиток, тілесне загартування, оскільки армійська діяльність постійно пов'язана з фізичними навантаженнями.

Останнім часом у офіцерському середовищі зростає роль романтичних цінностей (бажання випробувати себе у складних умовах, побачити світ, життя в інших країнах, долучитися до чогось нового). Цьому сприяють активна участь Збройних Сил України у миротворчих операціях, освоєння нової техніки, зброї тощо.

Соціологічне вивчення ціннісних орієнтацій військовослужбовців строкової служби показує, що більше 60 % осіб цієї категорії не виявляє стійкого інтересу до перебування в армії [7]. А головними цінностями для них, за висловом А. Солнишкіної, є сім'я, здоров'я, любов, освіта, приватне життя, кар'єра. До найменш значущих прагнень і мотивів діяльності молоде покоління відносить суспільне визнання особистості і релігію [8]. До цього слід додати, що за результатами багатьох інших опитувань значна частина воїнів-новобранців не ідентифікує поняття «Батьківщина». Серед домінуючих потягів або потреб, які Гегель називав «найближчими прикладами мети», на перші місця молодь ставить потреби у сім'ї, вірних друзях, матеріальному благополуччі, а на останні – потребу в суспільно необхідній діяльності.

Подібна ієрархія ціннісних орієнтацій не може не насторожувати. Не слід плекати великих надій, що ситуація зміниться на краще під час створення повністю професійної армії. У структурі цінностей солдата-контрактника обов'язково переважатимуть меркантильні інтереси. Адже сьогодні скрізь у нашому суспільстві домінує споживацька психологія. Між тим зацікавити контрактника керівництву української армії практично поки що нічим. Згідно з оприлюдненими Міністерством оборони України в ЗМІ даними в середньому солдат-контрактник першого року служби одержував у 2012 р. (1463 грн) більш як удвічі менше, ніж середня заробітна плата в Україні, та найнижче порівняно з середньою заробітною платою в інших галузях. Це становить десь 182 долара США. Для порівняння: Росія оцінює таку ж службу в 650, Польща – в 800, США – в 3500 доларів. На кінець 2012 р. кількість військовослужбовців, які потребують поліпшення житлових умов, становить близько 44,8 тис. сімей військовослужбовців [3].

Отже, добровільно найматися на роботу в армію задарма ніхто не стане. Можлива і значна плинність кадрів. Люди, які сьогодні-завтра придуть у військо, не одержавши того, на що розраховували, відразу або невдовзі відмовляться служити далі, а силоміць їх не утримаєш. Тут є підстава для відповідних роздумів і корегувань ухвалених рішень.

І на закінчення розглянемо третій компонент субкультури військового соціуму. Словник С. Ожогова визначає сутність «практичної» етики як сукупність норм поведінки, мораль якої-небудь суспільної групи, професії, а етикету – як установлений порядок поведінки, форм поводження [9].

У простому розумінні військовий етикет являє собою стереотипи поведінки, форми поводження людей у погонах, в основі яких здебільшого лежать традиції (звичаї), принципи моралі та статутні вимоги. Він допомагає зрозуміти неординарність, престижність армійської професії, усвідомити особливі характерні риси її представників. Ініціатором запровадження і носієм цього компонента субкультури є, як правило, офіцерський корпус, представники якого довше за інші категорії військовослужбовців служать в армії, складають її ядро, інтелектуальну основу, більш дисципліновані і відповідальні. У структурі військового етикету визначають типи етикетних відносин по вертикалі (спілкування начальників з підлеглими і навпаки), по горизонталі (спілкування між рівними за посадою і званням військовослужбовцями), а також у позавійськовому (цивільному) середовищі. Немає потреби та й можливості перерахувати в цій статті через обмежений її розмір етичні норми або усталені манери поведінки військових під час їхньої службової діяльності. Вони здебільше загальновідомі. Свій яскравий вияв ті чи інші аспекти військового етикету одержують під час перебування офіцера у цивільному середовищі. У цій особі цивільних людей приваблює перш за все підігнаність, охайність форми одягу, статність фігури, чітка хода, ясність розуму, впевнена небагатослівна мова, вірність слову, чемні стосунки з оточуючими тощо. Завжди офіцер був взірцем порядності та гідності.

Наприклад, на початку минулого століття наш, так би мовити, земляк офіцерського чину не повинен був відвідувати ресторани II і III класів, займати в театрі місця далі п'ятого ряду крісел, носити на вулиці пакети з покупками (але сплачувати їхнє доставлення додому), скупитися під час роздавання чайових, приходити в гості пішки [10]. Зрозуміло, що рівень життя сучасного офіцера, його значно занижений соціальний статус не дозволяють навіть мріяти про підтримку цих традицій.

У період створення і реформування Збройних Сил України, на наш погляд, безпідставно зруйновано низку важливих елементів, які були так чи інакше задіяні у виховних процесах, активному прищепленні військовослужбовцям етичних норм і правил поведінки. Складається враження, що від частини з них армія (а правильніше її керівники) поступово відмовляється лише через те, що вони формувалися ще за радянські часи, а тому не відповідають стандартам і вимогам НАТО. Так, в Україні за роки незалежності зведена нанівець кількість вищих військових навчальних закладів, що готували фахівців з виховної роботи в армії. На кафедрах суспільних наук профільних військових ВНЗ проведено акцію з масової заміни викладачів із числа офіцерів на цивільних осіб.

Із невідомих причин у Збройних Силах України забуті такі дієві важелі впливу військової громадськості на неетичні проступки тих чи інших офіцерів, як суди офіцерської честі та офіцерські збори. У недалекому минулому активно сприяли різносторонньому культурному розвитку, збагаченню духовності, організації формального і неформального спілкування військово-вослужбовців у гарнізонних будинках офіцерів. Зараз подібних осередків культури залишилось одиниці, та й ті втрачають своє цільове призначення. Не одержали до цього часу належного доступу до здійснення виховної та соціально-психологічної роботи у війську, як це планувалось Міноборони, традиційні релігійні конфесії. І такий перелік можна продовжувати. Подібні промахи або чиюсь умисні дії під час реформування Збройних Сил негативно позначаються не тільки на збереженні професійної етики та етикету, інших складників субкультури, а й в цілому на стані справ у духовній сфері військового соціуму.

Викладене дозволяє зробити такий загальний **висновок**. Субкультура є важливим чинником системотворення та ідентифікації військової життєдіяльності. Для армії характерна деяка інерція щодо сприйняття тих чи інших новацій. Це великий, малорухливий за своїм внутрішнім змістом механізм. Отже, його дуже важко повернути швидко на 180 градусів, не руйнуючи базових елементів, у тому числі в субкультурі військової спільноти. Ламати скрізь все і відразу без проведення точкових експериментів і вибіркового апробацій будь-яких нововведень – справа ризиківана і небезпечна. За висновками вітчизняних і зарубіжних учених, глибоко непродумані радикальні і хаотичні реформи в країнах пострадянського періоду (до яких належить й Україна) підірвали могутність і боєздатність їхніх Збройних Сил. Армія, яка, крім всього іншого, втрачає ще й субкультуру, не має повноцінного майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. – К. : ДЦССМ, 2002. – 536 с.
2. Богатырев М. Организационная культура предприятия / М. Богатырев // Проблемы теории и практики управления. – 2005. – № 1. – С. 104–111.
3. Біла книга – 2012. Збройні Сили України // Щорічник Міністерства Оборони. – 8-ме вид. – К., 2013. – С. 43–44.
4. Макаренко Н. Г. Соціально-філософський аналіз військової культури (методологічний аспект) / Н. Г. Макаренко // Вісн. КНУ ім. Тараса Шевченка. Сер.: Філософія та політологія. – 2003. – № 56–57. – С. 59–62.
5. Скуріхін С. Правовий менталітет офіцерів Збройних Сил України / С. Скуріхін // Право України. – 2006. – № 3. – С. 109–112.

6. Соловьев С. С. Менталитет российского офицера: вызовы XXI века / С. С. Соловьев // Социс. – 2003. – № 12. – С. 50–61.
7. Мартинюк В. М. Механізм формування та критерії ціннісних орієнтацій військово-вослужбовців / В. М. Мартинюк // Наук. зап. Харк. військ. ун-ту. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. – 2001. – Вип. IX. – С. 78–85.
8. Солнышкина А. Организационная культура как инструмент решения социальных проблем военной сферы / А. Солнышкина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2006. – № 4. – С. 195–202.
9. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Рус. яз., 1983. – 816 с.
10. Мигачев Ю. И. Правовой статус военнослужащих русской армии в конце XIX – начале XX столетий / Ю. И. Мигачев // Право в Вооруженных Силах. – 1999. – № 1. – С. 18–22.

СУБКУЛЬТУРА ВОЕННОГО СОЦИУМА: НЕКОТОРЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ УКРАИНСКОЙ АРМИИ

Семенов С. С., Громыко О. В., Рютин В. В.

Проанализированы социально-философские рассуждения о военной субкультуре. Рассмотрены взгляды относительно особенностей военной субкультуры на современном этапе развития социума. Приведены сегменты военной культуры. Изучены точки зрения авторов относительно армейской жизни и изменений, которые происходят в условиях профессионализации вооруженных сил. Исследованы особенности национального характера и военно-корпоративные ценности офицера.

Ключевые слова: субкультура, армия, ценностные ориентации, военные ценности.

SUBCULTURE OF MILITARY SOCIETY: SOME CONSEQUENCES OF REFORMING OF UKRAINIAN ARMY

Semenov S. S., Gromyko O. V., Rutin V. V.

Socially-philosophical reasonings concerning military subculture are analysed in this article. Opinions concerning features of military subculture at the present stage of development of society are considered. Segments of military culture are given. The point of view of authors concerning the army life and change which occur in conditions of professionalization of the armed forces is analyzed. Features of national character and military-corporate values of the officer are characterised.

Key words: subculture, army, valuable orientations, military values.